

Örmények leszármazottai Kézdin

Az utóbbi években felerősödött az érdeklődés a korábban elhallgatott, elfelejtett múlt, a városok, épületek, népcsoportok, családok múltja iránt. Ma már nem különbség, és nem von maga után megtorlást a hatalom részéről, ha valaki a családja múltját kutatva levéltárakat, könyvtárakat látogat és előveszi a nagyszülők, dédszülők hagyatékából a levelesládát, ősei iránti tiszteletből nyilvánosságra hozza monográfiát, visszaemlékezéseket, vagy naplók formájában.

Az erdélyi örménység leszármazottai itt élnek közöttünk. Találkozókat, konferenciákat szerveznek a magyarországi örmény kisebbségi önkormányzatokkal közösen*, felújítják családi kapcsolataikat, az anyaországra települtek gondoskodnak kiadványok megjelenítéséről és támogatják a hazaiakat. 2002. augusztus végén Csíkszépvízen Örmény Családi Találkozó volt, szeptemberben Kolozsváron tudományos konferencia Apafi Mihályról, ő lévén az a fejedelem, aki engedélyezte az örmény kolóniák letelepedését Erdélyben a 17. században. A kolóniák tagjai (Erzsébetváros-Ebesfalva, Csíkszépvíz, Gyergyószentmiklós új lakói és Szamosújvár városalapítói) általában kereskedelemmel foglalkoztak, de sok volt köztük a kézműves is. Sokgyermekes családok, nagyszámú rokonság, összetartás, vallásosság és gazdasági felvirágzás érkezett velük mindenhová. A Varga E. Árpád által összeállított Erdély nemzeti és vallásfelekezeti statisztikája (I. kötet) a 19. század közepén csak a mai Maros-, Hargita- és Kovászna megyék területén szórványban élők számát 2500-ra teszi. Ugyanott találunk egy Kézdivásárhelyre vonatkozó, 1850-es adatot: 82 örmény nemzetiségű lakosa volt akkor a városnak. Ez a szám valószínűleg - legalábbis az első világháborúig - növekedőben volt. Trianon után sokan kivándoroltak, ma Budapestről Szegedig, Pécsről Szekszárdig sok anyaországi településen élnek kézdivásárhelyi örmények leszármazottai. Az itthonmaradottak is a magyarságot gyarapították lélekszámban és munkájukkal egyaránt. A későbbi statisztikák nem is tüntetik fel külön az örmény származásúakat, nem folytatták az Osztrák-Magyar Monarchia népszámláló biztosainak aggályosan aprólékos munkáját: az „egyéb” kategóriába kerülhettek azok, akik még örménynek vallották magukat a teljesen elmagyarosodott örmény közösségből.

Kedves, barátságos hely

Kézdivásárhely első betelepült örményei feltehetőleg a Bogdánok ősei voltak, 1754-ben kértek kereskedési engedélyt évi adó, árenda ellenében, amit „Nemes Fejér Vármegyében, Kantafalván” meg is kaptak azzal a feltétellel, hogy bőrárúval, borral és amivel a helyiek még foglalkoznak, ők nem kereskedhetnek. *Bogdány-Keresztes* örmény kereskedő és „nemes Gyergyó székben Szentmiklóson lakó” *Keresztes Antal* ugyancsak örmény kereskedő „nemes ebesfalvi örmény komániabéliek”, vagyis erzsébetvárosiak voltak. (Ebesfalva-Erzsébetváros, ma Dumbraveni, Apafi-birtok volt, 1658-ból származik az első bejegyzés az ottani örmény anyakönyvben. „Az Erdélyben szétszórtan élő örmények felett joghatóságként az Erzsébetvárosban székelő főbíró által vezetett «Örmény Kompania» állt, amely egyéb ügyekben is képviselte az örményeket, például közösen, egy összegben fizettek adót. Emellett Erzsébetvárosnak volt külön bírója, és a településen kezdetben csak örmények laktak. Az itteni kolónia 1696-ban elnyert kiváltságlevele az első részletes jogi szabályozás az erdélyi örmények számára.” - tudjuk meg a világháló egyik oldalán - <http://garabonczias.hu/ormeny/oframeset.htm>).

A Bogdán-ősök 1759-ben építési engedélyt kapnak, ez már a letelepedésüket igazolja - tudjuk meg Bogdán Éva nénitől, aki leszármazottként családfakutatással, genealógiával is

foglalkozik.

- Mivel foglalkoztak kezdetben a Bogdánok? Azt Kézdivásárhelyen mindenki tudja, hogy az első fényképezetet ők nyitották.

-Rőfösüzletük és cipőboltjuk volt. Az 1859-ben született Bogdán Ferenc maradt itt Kézdivásárhelyen, leánytestvérei férjhez mentek. Neki segédet hoztak Franciaországból, aki értett a fotózáshoz. Ő is megtanulta és több segédet vett maga mellé, miután valamikor 1870-1880 között megnyitotta a boltot. Az egyik segédje Gyulai Ferenc volt, valahonnan az anyaországból, hozzáadta a lányát is, Blankát. Szentgyörgyön nyitott műhelyt, a mostani rendőrséggel szemben, a Csíki utcában van a ház, ahol laktak. A fiuk, ifj. Gyulai Ferenc kitelepedett, fotószakíró lett, ott doktorált. A Háromszék valamelyik számában is írtak róla. (Itt, Kézdivásárhelyen) Nagypám, Artur után apám folytatta az üzletet, de 1933 és 1938 között volt egy kis kiesés. Nehéz idők voltak, jött az infláció és nagypám halála, s apám még nem volt elég idős ahhoz, hogy ipart tudjon indítani. Inas kellett legyen, aztán segéd, úgy adtak csak iparendélyt, végig kellett járni a fokozatokat.

Közben Éva néni fényképeket, családfát mutat, magyarázza a szövevényes családi kapcsolatokat, érdekes történeteket, családi anekdotákat mesél.

- Sok mindent leírogattam, kinyomoztam, de annyira szétágazóak a rokonsági vonalak... Az örmények mindig együtt voltak, nagy, előkelő társaság, család, rokonság, testvérség, ilyen-olyan atyafiság, összetartottak nagyon. Karácsonyt, névnapokat ültek meg, állandóan együtt volt az egész társaság. A családban utoljára örményül dédapám beszélt, lehet, hogy még nagypám is tudott valamit. A régi örmény ételeket közben nagyanyám is meg-megcsinálta, ő nem volt örmény, de átvette a férjétől s az anyósától, apósától, s jobban szerette itt, mint Szentgyörgyön. Azt mondta, hogy soha nem menne vissza, Szentgyörgy hideg-rideg város, ahol az aljanép és a felső réteg között nem volt ilyen kispolgári társadalmi réteg, mint Kézdin. Ez kedves, barátságos hely volt.

Közben előkerül egy századeleji szomorújelentés, amelyet kb. 60-70-en írtak alá: Dávid, Vertán, Zakariás, Dobál, Fejér, Zárug, Khell, Bogdán, Novák vezetéknevekkel.

Az utolsó Zakariás

Zakariás Mária nénit is megkerestem a Vasút utcában. Ketten élnek a nagynénjével, a százegy éves Katinka nénival. (Pár nappal látogatásom után, szeptember 29-én Zakariás Katinka néni elhunyt, október elsején temették el a katolikus temetőben a Fejér-kriptába. Nyugodjék békében.)**

- Ilyen fajták vagyunk, anyai ágon a felmenők közül majdnem mindenki elérte ezt a kort - meséli Mária néni.

Családom ősei tősgyökeres örmények, apai és anyai ágon is, édesapám őseinek neve Hankucz volt, majd névváltoztatás útján felvették a Zachariás (Zakariás) nevet. A Zakariás család Gyergyószentmiklóson telepedett le, ahol a város életébe a többi örménnyel együtt nagy változást hoztak.

Mária néni Gyergyószentmiklóson végezte a tanítóképzőt, de dédszülei már az 1890-es években Kézdivásárhelyre telepedtek, itt már több örmény család élt, a Dávidok, Vertánok, Fejérek, Zárugok, akik szintén kereskedelemmel foglalkoztak.

- Amikor édesapám megházasodott, örmény leányt vett el, Vertán Rozáliát, egyedül én vagyok a gyermekük,** ha én meghalok, a Zakariás család teljesen kihal itt Kézdivásárhelyen. A családunkról mást nem tudok. Volt itt Zárug banktisztviselő, de kihaltak. Rokonok voltunk velük is. Gyergyószentmiklóson rengeteg rokon volt, de ahogy ideköltöztek az őseim, a kapcsolat megszűnt, s nem tudom a rokonságot. Szívesen elmennék örmény találkozókra, csak amíg Katinka néni él, egy percig itt nem hagyhatom, egyedül fél. Ő Szebenben végezte a tanítóképzőt, édesapám húga, nekem nagynéném, ő nevelt fel, mert édesanyám korán meghalt. Nagypámnak négy gyermeke volt, Zakariás, Kristóf, Anna,

Katalin, ezek mind meghaltak. Kristóf bácsiéknál, Annuska néniéknél nem volt gyermek, édesapámnak én voltam egyedül, s Katinka néni nem ment férjhez. Egyedül vagyok. Nagyanyám Fejér leány volt, s ők 14-en voltak testvérek. Fejér sok volt itt Kézdin. Megtudom, hogy a házba 1890-ben költöztek a dédszülők, az első részbe, azután építették hozzá ezt a második részt, ahol most laknak.

- Elolvastam A Musza Dagh negyven napját. A kötődésünk nem szűnt meg az örmény gyökerekhez, csak teljesen magyar a környezet. Az Erdélyi Örmény Gyökerek Füzeteket Bogdán Éva mindig ideadja, azt olvasgatom. A szokásokat, a nyelvet nem gyakoroljuk, de a hűség őseink iránt nem apadt el. Nem is tudok a szokásokról sokat, az örmény ételeket azonban mindig elkészítettük: amit minden örmény most is használ, fogyaszt, az az angadzsábur leves. Churutos, örménylevesnek is nevezik.

Mária néni azt is elárulta, ők hogyan készítették annakidején: alapanyaga a húsleves. Ebbe churutot reszelnek, tésztával befőzik: darált sertéshúst sóval összedolgoznak, a laskatésztát kis négyszögekre vágják, darált húst tesznek a közepébe és a sarkait összenyomkodják. Befőzik a levesbe, az íze savanykás a churuttól. A churutfőzés nagy ceremóniával jár, savanyútejbe, amelyet egy hétig is érlelnek,**** amíg jó savanyú lesz, főzéskor zöldpetrezselymet örölnék, a tejjel addig főzik, hogy jó sűrű legyen s megálljon benne a kavarókanál. Üstben szokás főzni, közben összekötözve csombort és kaprot tesznek a masszába. Egészen sűrűre megfőzik, azután megszáritják és reszelve ízesítik vele a levest.

(folytatjuk)
Bak-Dávid Tímea

Lábjegyzet

*A magyarországi, területi kisebbségi önkormányzatok - részben adminisztrációs nehézségek miatt - közvetlenül csak igen korlátozott mértékben vehetnek részt határon túli rendezvények szervezésében; efféle tevékenységet túlnyomórészt civil szerveződések, az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület folytat (a szerk.)

**A Dr. Száva Tibor Sándor által közreadott Zakariás-családfa szerint a megfelelő nemzedék-sávban csak Zakariás Katinka található, aki 1913-ban született, azaz 2002-ben 91 éves volt. Kérdés, melyik a hiteles adat? Vélhetően az unokahúgától, Zakariás Máriától származó... (a szerk.)

*** A Száva-féle táblázathoz képest itt is, a továbbiakban is igen sok az eltérés - keresztnevek, stb. - bizonyosan érdemes a tisztázásra (a szerk.)

**** Tovább! A szerk. 2002 nyárvégén majdnem három hétig volt kénytelen érlelni a churuttejet, amíg az kellőképpen savanyú lett...

*****

Az Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület szerkesztősége köszönetet mond azért a sok jókívánságért - levélben, e-mail-ben, telefonon, faxon és személyesen -, amellyel elhalmoztak a szeretet ünnepe alkalmából.

Budapest, Kanada, Argentína, Székelyudvarhely, Marosvásárhely Kolozsvár, Arad, Nagyvárad, Szamosújvár, Szatmárnémeti stb. jókívánságait fogadtuk és ezennel továbbítjuk minden kedves Olvasónknak.

*****

Dr. Issekutz Sarolta elnökösszony részére
Erdélyi Örmény Gyökerek Kulturális Egyesület

Tisztelt Elnökösszony!

Engedje meg, hogy férjem és a magam nevében megköszönjem a tavalyelőtti konferencia tanulmánykötetét. Nagyon igényes, szép munka, úgy érezzük, azok is haszonnal és